



Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo



Том / Volume XXVII (2019).
Книжка / Issue 1

СПИСАНИЕ „ЕПОХИ“ И ИЗСЛЕДВАНИЯТА ПО СРЕДНОВЕКОВНА ОБЩА ИСТОРИЯ

Ивелин ИВАНОВ

EPOCHI [EPOCHS] SCHOLARLY JOURNAL AND THE MEDIEVAL EUROPEAN HISTORY RESEARCH

Ivelin IVANOV

Abstract: This publication is an overview of a number of articles, reviews and discussions in the field of medieval European history in the peer-reviewed journal “Epochs”. A number of authors and several thematic circles are presented: historiographical studies, Christianity, the Latin church and heresies, demographic changes, gender and family in medieval society, war and peace, and Bulgaria, the Balkans and Latin Europe in the Middle Ages. In conclusion, it is emphasized that the presented publications testify to a high professional research approach in medieval European history in the pages of “Epochs” scholarly journal.

Key words: medieval history, peer-reviewed, historiography, historical research.

Представянето на авторите и публикациите в областта на средновековната обща история в страниците на списание „Епохи“ е приятна, но и отговорна задача, която изисква добро познание както на самите публикации, така и на общите тенденции в развитието на българската и чуждестранна обща медиевистика през последните десетилетия. Преди да пристъпя по същество към настоящия обзор, смятам за нужно да отбележа някои основни факти в развитието на медиевистичните изследвания у нас, а също и във Великотърновския университет и неговия Исторически факултет, където се появи и утвърди списание „Епохи“.

Медиевистиката в България е сред най-старите, престижни и утвърдени области на историческо познание и научни изследвания, но в интерес на истината, имената на българските общи медиевисти наброяват не повече от дузина. Поради обективни причини, изследванията в тази област се зараждат и развиват по-късно в сравнение с европейските, и българската обща медиевистика заявява своето съществуване в средата и през втората половина на XX век. Едва в навечерието на Втората световна война се появяват първите ерудирани фигури на изследователи със солидно академично езиково и историческо образование, които поставят фундаментите на общата българска медиевистика. Забележителна фигура сред тях е доц. д-р Борислав Примов, основател на Колегиума по обща средновековна история във Великотърновския университет. Създаването на катедра по история през 1963 и на исторически факултет през 1968 г. във Великотърновския университет създават условия за развитие на медиевистиката в регионален, национален и международен мащаб. Естествен и ключов момент в хода на това развитие е появата на списание „Епохи“. Този научен форум оказва благотворно въздействие върху

развитието на общата медиевистика както във ВТУ, така и в национален мащаб, като предоставя поле за научни изяви за историци, етнологзи, археолози и др.

Въпреки че публикациите в областта на средновековната обща история не са сред най-многобройните в книжките на списание „Епохи“, тези автори и заглавия определено разнообразяват и обогатяват тематичните изследователски кръгове на научното историческо списание на Великотърновския университет. Сред българските автори, публикували в списание „Епохи“, можем да посочим имената на високо уважавани и известни колеги, като Василка Тъпкова-Заимова, Красимира Гагова, Стоян Богданов, Желязко Стоянов, Мария Калицин, Надежда Христова, Ивелин Иванов, Момчил Младенов, Даниела Далчева-Любке, Юлиан Великов, Стоян Михайлов, Пепа Лунгарова, Невян Митев и Ангел Конаклиев. Отзиви и рецензии по публикации в областта на средновековната обща история в страниците на списание „Епохи“ могат да бъдат свързани също с имената на чуждестранни медиевисти, като Peter Benbow, Бобан Петровски, Александър Атанасовски, Александар Узелац и Я. Пилипчук.

Преминавайки към същинския обзор на общите медиевистични изследвания в списание „Епохи“, можем да отбележим наличието на няколко основни тематични кръга. На първо място, могат да бъдат посочени публикации по историографски и библиографски теми, свързани с имената на изследователи като проф. Желязко Стоянов и доц. Стоян Богданов. В брой 1, том 3 от 1995 г. проф. Стоянов посвещава своя статия на школата „Анали“ и възгледите и философията на Пиер Шоню, посветени на хода на европейската история през Късното средновековие и Новото време [Стоянов, Ж. 1995]. По мое скромно мнение, те се нарежда сред забележителните работи на този изключителен специалист в трудното, трънливо битие на историографско познание и анализ. Към тази първа подтема може да бъде причислена и подбраната библиография на трудовете на доц. Борислав Примов и доц. Георги Първев с автори Стоян Богданов и Надежда Христова [Богданов, С., Христова, Н. 2003].

Сред значимите теми в изследванията и публикациите по страниците на списание „Епохи“ е също темата за християнството и ролята на Църквата в средните векове. По-конкретно в тази огромна по обхват тема можем да отбележим публикации, свързани с Католическата църква, взаимоотношения католицизъм–православие, средновековните ереси, взаимоотношения християни–езичници и християни–юдеи. На първо място, може да бъде отбелязана публикацията на Юлиан Великов за отгласа на иконоборческото движение на Запад и по-конкретно аргументите на известния ирландски монах и учен Дангъл в отговор на епископ-Клавдиевото отрицание на светите Кръст и икони [Великов, Ю. 2017]. Аспекти на църковната политика за ограничаване на частните войни и борбата срещу надигащите се ереси в периода края на X–XII век откриваме в публикации на Ивелин Иванов [Иванов, И. 1996], Стоян Богданов [Богданов, С. 2003] и Надежда Христова [Христова, Н. 2007]. Авторите представят и анализират интересни и важни факти и процеси в налагането на Църквата като доминираща сила в духовния, социалния и светския живот на средновековните западни общества, както и опитите за социална и политическа реакция срещу тази тенденция, изразяващи се в масови еретически движения и антиклерикални настроения както сред незнатните, така и сред част от аристократичните прослойки. Друг интересен аспект в огромната тема за Църквата откриваме в публикация на Момчил Младенов за Лионската уния от 1264 г. и нейното отражение в старобългарски писмени извори [Младенов, М. 2007]. Интригуващи са също изследванията на сблъсъка християнство–езичество и християнство–юдаизъм в средновековна Западна Европа и в този аспект могат да бъдат посочени публикациите на Даниела Далчева-Любке [Далчева-Любке, Д. 2006] и Ивелин Иванов [Иванов, И. 2013].

На следващо място, като твърде интересни и печелещи популярност в областта на средновековната обща история, бих посочил изследвания, свързани със социалните и демографските проблеми, пол и семейство. Тези публикации в списание „Епохи“, посветени на правния статус на жените в англо-саксонското и франкското общество, на рода и семейството, на мястото на

възрастните хора в средновековна Англия и на ролята на сексуалните брачни отношения в средновековния Изток и Запад са дело на Надежда Христова [Христова, Н. 2000; 2003; 2014] и Сашка Георгиева [Георгиева, С. 2003]. Публикациите на Надежда Христова в списание „Епохи“ са насочени и към други тематични области, като стандарт и благосъстояние в средновековните западноевропейски градове [Христова, Н. 2015]. Към темата за средновековните градове можем да причислим и рецензия на Ивелин Иванов [Иванов, И. 1994] за книгата на световноизвестния медиевист Жак льо Гоф „Интелектуалците през Средновековието“. Ивелин Иванов присъства като автор в списание „Епохи“ и с други публикации, посветени на частните войни в кралство Франция при първите Капетинги (X–XII век) [Иванов, И. 2003], образа на войната в илюстровани английски ръкописи от XIII–XV в. [Иванов, И. 2007] и на въоръженото насилие, войната и мира в „Сага за фарьорците“ [Иванов, И. 2015].

Темата за войната и мира в средновековна Европа може да бъде открита и в други публикации в списание „Епохи“. Сред тях бих посочил „Две светски биографии на кръстоносци и техните автори“ с автор Красимира Гагова [Гагова, К. 2003], „Односот на населението и локалните власти од Северозападна Македонија (Полог и Скопје) кон норманските „варвари“ и „цивилизираните“ Византијци за време на византиско-норманската војна 1081–1085 година“ с автор Бобан Петровски [Петровски, Б. 2003], „Анзберт за преминот на еден крстоносен одред низ областа „Градец“ с автор Александър Атанасовски [Атанасовски, А. 2003] и „Латгалските и селонските вождества в средновековна Прибалтика“ с автор Я. Пилипчук [Пилипчук, Я. 2017]. Без съмнение тези публикации са сред най-интересните в областта на общата медиевистика по страниците на списанието.

Друг значим и интересен кръг изследвания по страниците на списание „Епохи“ е свързан с публикации по проблеми на взаимоотношенията между средновековна България, българите и латинския Запад. Сред тях можем да отбележим статията „Владетелската титулатура според папската кореспонденция от XIII век“ с автор Василка Тъпкова-Заимова [Тъпкова-Заимова, В. 2003] и „Хрониката на Зигеберг и сведенията за българите в периода 680–820 г.“ с автори Стоян Михайлов и Пепа Лунгарова [Михайлов, С., Лунгарова, П. 2017]. Отношенията латински Запад–православен Изток на Балканите в средните векове присъстват ярко и в статия на Ивелин Иванов, посветена на Тевтонския орден, куманите и България през второто десетилетие на XIII в. [Иванов, И. 2018].

Сред значимите теми в областта на средновековната обща история е също тази за османското завоевание на Балканите и България, свързаните с това антиосмански кръстоносни походи, и ролята на българите в тези мащабни и драматични промени от края на XIV и първата половина на XV век. Бих отбелязал публикация на Невян Митев, посветена на два малко познати извора за походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. [Митев, Н. 2017], и рецензия от същия автор на българския превод на поемата на Михаел Бехейм „За това как крал Владислав с турците воюва“ [Митев, Н. 2016]. Темата за похода на Владислав III от 1444 г. е застъпена и в статията на Ангел Конаклиев „Съкровище от сребърни западноевропейски монети в историческия музей“ [Конаклиев, А. 1997], в която авторът свързва някои монетни находки от Търговищко с движението на кръстоносните християнски войски през 1444 г. В тази голяма тема е също рецензията на Peter Benbow върху книгата на David Nicolle „Cross and Crescent in the Balkans: The Ottoman Conquest of Southeastern Europe“ [Benbow, P. 2018].

Не бих пропуснал и добрата практика на сп. „Епохи“ за тематични и юбилейни броеве. Един от тях, посветен на двама забележителни медиевисти от Великотърновския университет – доц. Борислав Примов и доц. Георги Първев, е свързан изцяло с представяните от мен медиевистични изследвания. Повечето публикации и автори в този юбилеен сборник вече представих, като още веднъж ще подчертая техния принос за развитието на медиевистичните изследвания у нас.

Не на последно по значение място са и дискусиите в областта на средновековната обща история в списание „Епохи“. Бих отбелязал дискусия, породена от статия на Ивелин Иванов за

битката при Одрин от 14 април 1205 г. [Иванов, И. 1999]. Тя дава повод за коментар и дискуссионни коментари от Станимир Димитров в статия, озаглавена „*Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или За тромавото западно рицарство*“ [Димитров, С. 2006], последвана от отговор на Ивелин Иванов – „*Дискусионно за военното изкуство в началото на XIII век, или В отговор на статията на Станимир Димитров „Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или За тромавото западно рицарство*“ [Иванов, И. 2006].

На последно място в този кратък обзор бих посочил публикация в рубриката *In memortiam* в памет на великотърновския медиевист доц. Стоян Богданов, която го представя с основните и значими моменти от неговия професионален път на изследовател в областта на средновековната обща история [Иванов, И. 2007].

Смятам, че гореизложеното, макар и в немногословен вид, представя общите медиевистични изследвания в страницата на списание „Епохи“ и свидетелства красноречиво за значимо присъствие на наши и чуждестранни изследователи, за широк и професионален изследователски подход.

Да пожелаем „Многая лета!“ и значими бъдещи изследвания по обща медиевистика в предстоящите книжки на списание „Епохи“!

ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES

Публикации

Атанасовски, А. 2003 – Александър Атанасовски. Анзберт за преминаването на еден крстоносен одред низ областа „Градец“. – Епохи. Том/Volume XI. Книжка/ Issue 1, 141–147. [Atanasovski, A. Anzbert za preminot na eden krstonosen odred niz oblata „Gradets“. – Epochi. Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 141–147].

Богданов, С. 2003 – Стоян Богданов. Еретици в Англия, Свероизточна Франция и Фландрия през 50-те и 60-те години на XII век. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/Issue 1, 149–158. [Bogdanov, St. Eretitsi v Anglia, Sverozitochna Frantsia i Flandria prez 50-te i 60-te godini na XII vek. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 149–158].

Богданов, С., Христова, Н. 2003 – Стоян Богданов, Надежда Христова (състав.) Подбрана библиография на публикациите на доц. Борислав Примов и доц. Георги Първев. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/ Issue 1, 5–14. [Bogdanov, St., Hristova, N. (sastav.) Podbrana bibliografia na publikatsiite na dots. Borislav Primov i dots. Georgi Parvev. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 5–14].

Великов, Ю. 2017 – Юлиан Великов. Съчинението „*Responsa contra Claudium*“ на Дангъл: глас от девети век в защита на светите кръст и икони. – Епохи, Том/Volume XXV. Книжка/Issue 1, 67–73. [Velikov, Yu. Sachinenieto „*Responsa contra Claudium*“ na Dangel: glas ot deveti vek v zashtita na svetite krast i ikoni. – Epochi, Tom/Volume XXV. Knizhka/Issue 1, 67–73].

Гагова, К. 2003 – Красимира Гагова. Две светски биографии на крстоносци и техните автори. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/ Issue 1, 119–128. [Gagova, Kr. Dve svetski biografii na krstonostsi i tehните avtori. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 119–128].

Георгиева, С. 2003 – Сашка Георгиева. За ролята на сексуалните отношения в брака – паралели между средновековния Изток и Запад. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/ Issue 1, 59–68. [Georgieva, S. Za rolyata na seksualnite otноshenia v braka – paraleli mezhdu srednovekovnia Iztok i Zapad. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 59–68].

Далчева-Любке, Д. 2006 – Даниела Далчева-Любке. Езическите идоли и божества при полабските славяни. – Епохи, Том/Volume XIV. Книжка/Issue 1, 91–104. [Dalcheva-Lyubke, D. Ezichesките idoli i bozhestva pri polabските slavyani. – Epochi, Tom/Volume XIV. Knizhka/ Issue 1, 91–104].

Димитров, С. 2006 – Станимир Димитров. Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или за тромавото западно рицарство. – Епохи, Том/Volume XIV. Книжка/ Issue 1, 205–217. [Dimitrov, St. Bitkata pri Odrin na 14 април 1205 г., ili za tromavoto zapadno ritsarstvo. – Epochi, Tom/Volume XIV. Knizhka/Issue 1, 205–217].

Иванов, И. 1994 – Ивелин Иванов. Рец. на: Интелектуалецът, хуманистът, университетът (Жак льо Гоф. Интелектуалците през Средновековието. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. София, 1993. – Епохи, Том/Volume II. Книжка/Issue 2, 112–113. [Ivanov, I. Rets. na: Intelektualetsat, humanistat, universitetat (Zhak lyo Gof.

Intelektualtsite prez Srednovekovieto. Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski". Sofia, 1993. – Epochi, Tom/Volume II., Knizhka/Issue 2, 112–113].

Иванов, И. 1996 – Ивелин Иванов. За произхода на Божия мир и неговото значение. – Epochi, Tom/Volume IV. Книжка/Issue 2, 46–50. [Ivanov, I. Za prozhoda na Bozhia mir i negovoto znachenie. – Epochi, Tom/Volume IV. Knizhka/Issue 2, 46–50].

Иванов, И. 1999 – Ивелин Иванов. Разгромът на латинската армия при Одрин от цар Калоян на 14 април 1205 година. – Военноисторически сборник, кн. 5, 7–15. [Ivanov, I. Razgromat na latinskata armia pri Odrin ot tsar Kaloyan na 14 april 1205 godina. – Voennioistoricheski sbornik, kn. 5, 7–15].

Иванов, И. 2003 – Ивелин Иванов. Частните войни в кралство Франция при първите Капетинги (X–XII век): генезис и общи характеристики. – Epochi. Tom/Volume XI. Книжка/Issue 1, 105–118. [Ivanov, I. Chastnite voyni v kralstvo Frantsia pri parvite Kapetingi (X–XII vek): genezis i obshti harakteristiki. – Epochi. Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 105–118].

Иванов, И. 2006 – Ивелин Иванов. Дискусионно за военното изкуство в началото на XIII век, или в отговор на статията на Станимир Димитров „Битката при Одрин на 14 април 1205 г., или за тромавото западно рицарство“. – Epochi, Tom/Volume XIV. Книжка/Issue 1, 219–223. [Ivanov, I. Diskusionno za voennoto izkustvo v nachaloto na XIII vek, ili v otgovor na statiyata na Stanimir Dimitrov "Bitkata pri Odrin na 14 april 1205 g., ili za tromavoto zapadno ritsarstvo". – Epochi, Tom/Volume XIV. Knizhka/Issue 1, 219–223].

Иванов, И. 2007 – Ивелин Иванов. Доцент Стоян Богданов – колегата, преподавателят, изследователят. – Epochi, Tom/Volume XIV. Книжка/Issue 1, 5–7. [Ivanov, I. Dotsent Stoyan Bogdanov – kolegata, prepodavatelyat, izsledovatelyat. – Epochi, Tom/Volume XIV. Knizhka/Issue 1, 5–7].

Иванов, И. 2007 – Ивелин Иванов. Между въображението и реалността: Войната в илюстрирани английски апокалипсиси от XIII–XV в. – Epochi, Tom/Volume XIV. Книжка/Issue 2, 71–88. [Ivanov, I. Mezhdvu vaobrazhenieto i realnostta: Voynata v ilyustrovani angliyski apokalipsisi ot XIII–XV v. – Epochi, Tom/Volume XIV. Knizhka/Issue 2, 71–88].

Иванов, И. 2013 – Ивелин Иванов. Антиюдаизмът в законодателството на късноантична и средновековна Европа (III–XV в.). Опит за кратък обзор. – Epochi, Tom/Volume XXI. Книжка/Issue 1, 142–147. [Ivanov, I. Antiyudaizmat v zakonodatelstvoto na kasnoantichna i srednovekovna Evropa (III–XV v.). Opit za kratak obzor. – Epochi, Tom/Volume XXI. Knizhka/Issue 1, 142–147].

Иванов, И. 2015 – Ивелин Иванов. Въроръженото насилие, войната и мирът в „Сага за фарьорците“: Опит за анализ. – Epochi, Tom/Volume XXIII. Книжка/Issue 2, 435–447. [Ivanov, I. Vvorazhenoto nasilie, voynata i mirat v "Saga za faryortsite": Opit za analiz. – Epochi, Tom/Volume XXIII. Knizhka/Issue 2, 435–447].

Иванов, И. 2018 – Ивелин Иванов. Тевтонският орден, куманите и България през второто десетилетие на XIII в. (1211–1225). – Epochi, Tom/Volume XXVI. Книжка/ Issue 2, 383–393. [Ivanov, I. Tevtonskiyat orden, kumanite i Balgariya prez vtoroto desetiletie na XIII v. (1211–1225). – Epochi, Tom/Volume XXVI. Knizhka/Issue 2, 383–393].

Конаклиев, А. 1997 – Ангел Конаклиев. Съкровище от сребърни западноевропейски монети в историческия музей – Търговище. – Epochi, Tom/Volume V. Книжка/Issue 2, 176–192. [Konakliev, A. Sakrovishte ot srebarni zapadnoevropeyski moneti v istoricheskia muzey – Targovishte. – Epochi, Tom/Volume V. Knizhka/Issue 2, 176–192].

Митев, Н. 2016 – Невян Митев. Два малко познати извора за походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. – Epochi, Tom/Volume XXIV. Книжка/ Issue 2, 43–49. [Mitev, N. Dva malko poznati izvora za pohodite na Vladislav Varnenchik ot 1443–1444 g. – Epochi, Tom/Volume XXIV. Knizhka/Issue 2, 43–49].

Митев, Н. 2017 – Невян Митев. Рец. на: Тодор Петров. За това как крал Владислав с турците воюва. Поема от Михаел Бехайм. Варна, 2016. – Epochi, Tom/Volume XXV. Книжка/Issue 1, 210–214. [Mitev, N. Rets. na: Todor Petrov. Za tova kak kral Vladislav s turtsite voyuva. Poema ot Mihael Behaym. Varna, 2016. – Epochi, Tom/Volume XXV. Knizhka/Issue 1, 210–214].

Михайлов, С., Лунгарова, П. 2017 – Стоян Михайлов, Пепа Лунгарова. Хрониката на Зигеберг и сведенията за българите в периода 680–820 г. – Epochi, Tom/Volume XXV. Книжка/Issue 2, 448–471. [Mihaylov, St., Lungarova, P. Hronikata na Zigeberg i svedeniyata za balgarite v perioda 680–820 g. – Epochi, Tom/Volume XXV. Knizhka/Issue 2, 448–471].

Младенов, М. 2006 – Момчил Младенов. Отражението на Лионската уния от 1274 г. в някои старобългарски книжовни паметници. – Epochi, Tom/Volume XV. Книжка/Issue 1, 2007, 101–112. [Mladenov, M. Otrazhenieto na Lionskata uniya ot 1274 g. v nyakoi starobalgarski knizhovni pametnitsi. – Epochi, Tom/Volume XV. Knizhka/Issue 1, 2007, 101–112].

Петровски, Б. 2003 – Бобан Петровски. Односот на населението и локалните власти од Северозападна Македонија (Полог и Скопје) кон норманските „варвари“ и „цивилизираните“ Византијци за време на византиско-норманската војна 1081–1085 година. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/Issue 1, 129–140. [Petrovski, B. Odnosot na naselenieto i lokalnite vlasti od Severozapadna Makedonija (Polog i Skopje) kon normanskite „varvari“ i „tsiviliziranite“ Vizantijski za vreme na vizantisko-normanskata vojna 1081–1085 godina. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 129–140].

Стоянов, Ж. 1995 – Желязко Стоянов. Школата „Анали“ и историографијата на Пиер Шоню. – Епохи, Том/Volume III. Книжка/Issue 1, 65–77. [Stoyanov, Zh. Shkolata „Anali“ i istoriografijata na Pier Shonyu. – Epochi, Tom/Volume III. Knizhka/Issue 1, 65–77].

Тъпкова-Заимова, В. 2003 – Василка Тъпкова-Заимова. Владетелската титулатура според папската кореспонденција од XIII век. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/Issue 1, 169–180. [Tapkova-Zaimova, V. Vladetelskata titulatura spored papskata korespondentsia ot XIII vek. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 169–180].

Полипчук, Я. 2017 – Я. Полипчук. Латгалските и селонските вожества в средновековной истории Прибалтики. – Епохи, Том/Volume XXV. Книжка/Issue 2, 365–373. [Polipchuk, Ya. Latgalyskie i selonskie vozhdstva v srednevekovoy istorii Pribaltiki. – Epochi, Tom/Volume XXV. Knizhka/Issue 2, 365–373].

Христова, Н. 2000 – Надежда Христова. Правен статус на жените в кралствата на франки и англосакси (V–IX век). – Епохи, Том/Volume VIII. Книжка/Issue 2, 161–191. [Hristova, N. Praven status na zhenite v kralstvata na franki i anglosaksi (V–IX vek). – Epochi, Tom/Volume VIII. Knizhka/Issue 2, 161–191].

Христова, Н. 2003 – Надежда Христова. Родът и семејството в ранносредновековна Западна Европа. – Епохи, Том/Volume XI. Книжка/Issue 1, 51–57. [Hristova, N. Rodat i semeystvoto v rannosrednovekovna Zapadna Evropa. – Epochi, Tom/Volume XI. Knizhka/Issue 1, 51–57].

Христова, Н. 2007 – Надежда Христова. Отзив за: Богданов, Ст. Ересите в Западна Европа (1000–1170 г.). – Епохи, Том/Volume XV. Книжка/Issue 1, 197. [Hristova, N. Otviz za: Bogdanov, St. Eresite v Zapadna Evropa (1000–1170 g.) – Epochi, Tom/Volume XV. Knizhka/Issue 1, 197].

Христова, Н. 2014 – Надежда Христова. Да остарееш по англиски: грижи за възрастните в средновековна Англия (XIII–XV в.). – Епохи, Том/Volume XXII. Книжка/Issue 2, 161–171. [Hristova, N. Da ostareesh po angliyski: grizhi za vazrastnite v srednovekovna Anglia (XIII–XV v.). – Epochi, Tom/Volume XXII. Knizhka/Issue 2, 161–171].

Христова, Н. 2015 – Надежда Христова. Благоденстващите градове на средновековна Европа (на примера на неколку италиански града от края на XIII до началото на XV век). – Епохи, Том/Volume XXIII. Книжка/Issue 2, 465–473. [Hristova, N. Blagodenstvashtite gradove na srednovekovna Evropa (na primera na nyakolko italianski grada ot kraja na XIII do nachaloto na XV vek). – Epochi, Tom/Volume XXIII. Knizhka/Issue 2, 465–473].

Benbow, P. 2010 – Peter Benbow. Рец. на: David Nicolle. Cross and Crescent in the Balkans: The Ottoman Conquest of Southeastern Europe. Barnsley, South Yorkshire, England: Pen and Sword Books Ltd., 2010, 256 pp. – Епохи, Том/Volume XXVI. Книжка/Issue 1, 278–280.